

Meten en weten

Het zit erop. Bijna anderhalf jaar heb ik u mogen onderhouden met mijn opinies over economische theorie en economisch beleid. Graag doe ik dat nog een laatste keer. Dat wil zeggen, ik voel wel een enorme druk om te schrijven over grootse onderwerpen. Ik zou willen schrijven over de angst en het onbehagen die rondwaren, mijn visie op een eerlijke en duurzame economische toekomst, de symboolpolitiek van het kabinet, de noodzaak om ons te ontworstelen aan het verlamdende wantrouwen dat ons gegijzeld houdt en zo kan ik nog veel meer onderwerpen bedenken.

In plaats van te genieten van mijn keuzevrijheid, echter, heb ik zoals velen met mij last van keuzestress. In plaats van te optimaliseren als *maximiser*, val ik als *satisficer* terug op vuistregels en oude patronen. En die bestaan uit het inhaken op een recente controversie, zoals die rondom het Centraal Planbureau (CPB). De directeur van het CPB ligt zwaar onder vuur. Hij zou het bureau willen omvormen tot een meer wetenschappelijk instituut, wat ten koste zou gaan van de kerntaken ervan. Deze zijn het doorrekenen van beleid en het maken van voorspellingen. Coen Teulings is zelfs bij de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie op het matje geroepen met het verzoek Maxime Verhagen ervan te overtuigen dat het CPB ook in de toekomst "adequate voorspellingen en doorrekening" van het regeringsbeleid blijft leveren. Echter, ongeacht de wetenschappelijke ambities, is het CPB slecht in voorspellen, zoals Coen Teulings zelf ruitertlijk toegeeft.

Het CPB is een makkelijk doelwit. Aan de vooravond van de val van Lehman Brothers, bijvoorbeeld, voorspelde het CPB een groei van drie procent en een werkloosheid van even boven de vier procent. Zes maanden later voorspelde het CPB een krimp van maar liefst vier procent en een werkloosheid van boven de acht procent. In plaats van het CPB hierover nog meer onder vuur te nemen, vraag ik liever aandacht voor vergelijkbare pogingen om de complexe realiteit tot een simpel cijfer te reduceren met perverse effecten tot gevolg.

In de thuiszorg wordt de cliënt gereduceerd tot een indicatiestelling. Het abstraheren van de werkelijkheid komt de vergelijkbaarheid ten goede, waardoor ook verantwoordingsprocessen eenvoudiger worden. Het is een bruikbaar middel om schaarse zorg te verdelen en om overzichtelijke aanspraken op zorg te verwoorden. Nadeel van dit soort methoden is echter wel dat ze de

cliënt en diens zorgvraag reduceren tot afgebakende begrippen, terwijl de praktijk heel wat complexer is. De afstand tot de cliënt wordt door die abstrahering groter, met bureaucratie rondom de dienstverlening tot gevolg. In de sociale-huursector wordt de financiële kracht van de huishoudens gereduceerd tot een inkomensgrens. Dat maakt het makkelijk om huishoudens te selecteren, maar het houdt geen rekening met het verschil tussen de huishoudens. Daarnaast is het inkomen een momentopname en het hoeft niet altijd wat te zeggen over de toekomst.

In het primair onderwijs wordt de leerling gereduceerd tot een Cito-score. Waar deze score helpt bij het vergelijken van kinderen, bestaat de neiging om de score op de Cito-toets als absoluut oordeel te zien van de kwaliteiten van de leerling. Bovendien zijn leerlingen die niet goed scoren op de Cito-toets minder aantrekkelijk voor scholen. En het is maar de vraag of een leerling die een uitstekende Cito-toets maakt ook toegerust is voor de maatschappij.

In het hoger onderwijs wordt de wetenschapper gereduceerd tot zijn of haar scores op studentevaluaties en in publicatielijstjes. De wetenschappelijke output wordt gemeten middels een H-index of varianten hierop zoals de contemporary H-index, de G-index, of de E-index. Zich richtend op prestatiecriteria zoals het aantal artikelen in tijdschriften met een hoge impactfactor, leggen strategische onderzoekers zich vooral toe op het herhalen van veilige wetenschappelijke trucjes.

"Meten is weten" is de uitspraak die vaak aan Nobelprijswinnaar Kamerlingh Onnes wordt toegeschreven. De exacte quote is evenwel "door meten tot weten, zou ik gaarne als zinspreuk boven elk fysisch laboratorium willen schrijven". Dit lijkt op het oorspronkelijke motto van de Cowles Commission, te weten "science is measurement". Later is dit evenwel aangepast tot "theory and measurement".

"Meten én weten" – laat dat het devies van beleidsmakers zijn. Het combineren van tellen en vertellen plaatst de gedachte dat de dienstverlening volledig met kwantificering geanalyseerd kan worden in perspectief. Cijfers of codes zijn van belang, maar de symbolische waarde van het vertellen mag niet onderschat worden. Dat had het onderwerp van het gesprek tussen Maxime Verhagen en Coen Teulings moeten zijn.

Ik heb voor de laatste keer als ESB columnist gezegd.